

Allochtonen, burgerinitiatieven en participatie

Onderzoeksverslag van ACB Kenniscentrum
2009

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Onderzoek	5
1. Actieve burgers	7
1.1 Burgerparticipatie en burgerinitiatief	7
1.2 Werkwijze	8
1.3 Voorwaarde	9
1.4 Conclusie	9
2. Bestuurders en beleidsmedewerkers	10
2.1 Burgerparticipatie en burgerinitiatief	10
2.2 Werkwijze	12
2.3 Voorwaarde	13
2.4 Conclusie	14
3. Veldwerkers: ondersteuners van burgers	16
3.1 Burgerparticipatie en burgerinitiatief	16
3.2 Werkwijze	19
3.3 Voorwaarde	21
3.4 Conclusie	22
4. Participatie vanuit wetenschappelijk perspectief	23
4.1 Actieve burgers	23
4.2 Bestuurders en beleidsmedewerkers	24
4.3 Veldwerkers	25
4.4 Conclusie	26
5. Eindconclusies	27
Nawoord	28
Bijlage 1: Theoretische achtergronden en definities	29
Bijlage 2: Interviewvragen	32
Colofon	35

Inleiding

In de plannen om van de veertig slechtste Nederlandse wijken zogeheten prachtwijken te maken, is de bewoners een belangrijke rol toegedicht. Om dat te benadrukken is de focus van overheidsbeleid op burgerparticipatie en burgerinitiatieven gevestigd.

Er zijn middelen ter beschikking gesteld om verbeteringen in de wijken aan te brengen. Het idee is dat burgers hier actief bij betrokken worden door hen de gelegenheid te bieden zelf plannen voor die verbeteringen te ontwikkelen en te realiseren.

Provinciaal Beleidskader

In de programmalijn *Actief Meedoen* uit het Provinciaal Beleidskader 2009-2012 richt de provincie Noord-Holland zich op zowel de ondersteuning van participatie, integratie en emancipatie van alle burgers, als op letterlijk 'actief meedoen'. Eén van de invullingen die de provincie hieraan wenst te geven is het faciliteren van burgerparticipatie en burgerinitiatieven. De centrale vraag hierbij luidt als volgt: Hoe kan de overheid zo goed mogelijk aansluiten bij maatschappelijke initiatieven en behoeften van burgers?

Participatie

Overheidsparticipatie en burgerparticipatie zijn nauw verbonden met elkaar. De overheid kan immers alleen aansluiten bij initiatieven van burgers, wanneer zij initiatieven nemen en bovendien de lokale overheid hiervan op de hoogte brengen.

Andersom geldt dat burgers alleen bij het beleid passende initiatieven kunnen ontwikkelen wanneer zij door overheid op de hoogte zijn gesteld van het beleid en de bijbehorende middelen. Voor een effectieve wederzijdse participatie van overheid en burgers, is het daarom essentieel dat er een goede communicatie is tussen deze partijen en dat de burger zich met de overheid kan identificeren.

Onderzoekers die zich bezighouden met participatievraagstukken zetten vraagtekens bij de hoge verwachtingen – verwoord in nota's en programma's – die de overheid heeft ten aanzien van de betrokkenheid van burgers en ten aanzien van de slagingskansen van burgerinitiatieven. Uit onderzoeken blijkt dat burgers vooral actief zijn in buurten waar de sociale infrastructuur goed ontwikkeld is.¹

Definitie

Sociale infrastructuur is het geheel van organisaties, diensten en voorzieningen dat tot doel heeft de samenhang tussen de mensen te versterken, de leefbaarheid te vergroten en de participatie in steden, dorpen en wijken te bevorderen.²

---

¹ Zie bijvoorbeeld het rapport 'Vertrouwen in de buurt' van de WRR. In de achtergrondstudie voor dit rapport wordt op basis van 28 casussen van goedlopende buurtinitiatieven, gestart door overheid, welzijnswerk, woningcorporaties of andere sociale spelers, gesteld dat de mate van initiatief die men van burgers kan verwachten, afhankelijk is van de sociale infrastructuur van een wijk, te zien aan bijvoorbeeld de beschikbaarheid en kwaliteit van scholen, zorg- en welzijnsinstellingen. Alleen in wijken waarin deze op een redelijk peil is, is iets te verwachten van burgerinitiatieven. In achterstandswijken is de sociale infrastructuur dermate gebrekkig dat er van burgers weinig tot geen initiatief te verwachten is – daar moeten overheid en maatschappelijke organisaties eerst de sociale infrastructuur verbeteren (Hazeu 2004; WRR 2005).

² Zie: <http://www.encyclo.nl/begrip/sociale%20infrastructuur>

Oftewel: al die voorzieningen waarop bewoners van een gemeente, stadsdeel of wijk een beroep doen of waar ze heen gaan: school, bibliotheek, buurthuis, sportvereniging, maatschappelijk werk, theater, kinderopvang, de sociale dienst.

Het zijn allemaal voorzieningen die mensen nodig (kunnen) hebben om volwaardig mee te doen in de samenleving.

Sociale infrastructuur

Het beeld bestaat dat het juist in de achterstandswijken ontbreekt aan een goed ontwikkelde sociale infrastructuur of dat (een deel van) de bewoners nauwelijks gebruik maakt van de voorzieningen. Vanuit dat beeld is het moeilijk te verklaren hoe het komt dat burgers in achterstandswijken, veelal van allochtone afkomst, met groot enthousiasme buurtinitiatieven ontplooien. Blijkbaar spelen andere factoren dan sociale infrastructuur ook een belangrijke rol.

Overheid en allochtone burger

Over allochtone burgers wordt vaak geklaagd: ze zouden onvoldoende participeren en te weinig initiatieven nemen. Omgekeerd voelen allochtone inwoners zich vaak niet begrepen door hun (lokale) overheid. Er gaat blijkbaar iets mis in de communicatie tussen deze twee partijen.

Een van de oorzaken hiervan is dat allochtonen doorgaans een andere connotatie hebben bij 'de overheid' dan deze overheid zelf. Het beeld en de verwachtingen die allochtonen hebben zijn bepaald door de ervaringen in het land van herkomst, de positie van de overheid en de overheidsdienaren daar en de wijze waarop men hen tegemoet dient te treden. De Nederlandse overheid en de allochtone burgers zitten helaas vaak niet op dezelfde golflengte.

Onderzoek

ACB Kenniscentrum heeft in 2009 het onderzoeksproject “Burger- en overheidsparticipatie” uitgevoerd om uit te vinden hoe de communicatie tussen lokale overheid en allochtone burgers verloopt in relatie tot participatie en het nemen van initiatieven.

Het project bestond uit een literatuuronderzoek en een praktijkonderzoek middels interviews met spelers in het veld. In het totale onderzoek lag de focus op de wijze waarop allochtonen in (achterstands)wijken deelnemen aan burgerinitiatieven en hoe ze hierin kunnen slagen.

Er zijn succesvolle en minder succesvolle elementen in allochtone burgerinitiatieven in kaart gebracht. De rol van de lokale overheid is onder de loep genomen en er is gekeken hoe aan de communicatie tussen de allochtone burger en de overheid vorm wordt gegeven.

In dit verslag, “Burgerinitiatieven, allochtone burgers en overheidsparticipatie”, zijn de resultaten van het onderzoek verwoord.

Aanpak en werkwijze

Het praktijkonderzoek is uitgevoerd in acht gemeenten en stadsdelen in Noord-Holland. Er zijn interviews gehouden met zeven actieve allochtone burgers, en met zes lokale bestuurders en beleidsmedewerkers. Ook zijn er gesprekken gevoerd met acht veldwerkers. Zij waren in het oorspronkelijk projectplan niet opgenomen als een te interviewen groep.

Uit de gesprekken met de burgers en de overheid werd echter al snel duidelijk dat zij een belangrijke schakel vormen tussen de twee partijen (burgers aan de ene kant en de bestuurders en beleidsmedewerkers aan de andere kant). Daarnaast zijn er drie onderzoekers geïnterviewd.

In het vervolg op het onderzoek zijn er twee bijeenkomsten geweest (regionaal en provinciaal) waarbij actieve allochtone en autochtone bewoners, lokale bestuurders en beleidsmedewerkers, woningcorporaties en andere geïnteresseerden uitgenodigd zijn om kennis te nemen van elkaars ervaringen en van good practices op het gebied van burger- en overheidsparticipatie.

Wegwijzer

Dit onderzoekverslag is bedoeld als wegwijzer voor bestuurders, beleidsmedewerkers, veldwerkers en actieve burgers om hen te helpen succesvolle burgerinitiatieven door allochtone bewoners te realiseren.

Allochtone bewoners missen vaak de vaardigheden en de kennis om hun vrijwilligerswerk en inzet in de buurt naar een hoger maatschappelijk niveau te tillen. Hiervoor is een bij hen passende sociale infrastructuur nodig die de initiatieven van de allochtone burgers bevordert en ondersteunt.

Opzet van het onderzoekverslag

In de hiernavolgende drie hoofdstukken wordt verslag gedaan van de uitkomsten van de gesprekken met de drie groepen – allochtone burgers, bestuurders/beleidsmedewerkers, veldwerkers – volgens een vaste opbouw:

- Wat verstaat men onder burgerparticipatie en burgerinitiatieven?
- Welke vorm heeft de burger- en overheidsparticipatie?
- Welke factoren en randvoorwaarden spelen een (grote) rol?

In het daaropvolgende deel 'Participatie vanuit wetenschappelijk perspectief' zijn de wetenschappers aan het woord.

Ten slotte vindt de lezer in hoofdstuk 5 de eindconclusies.

Er zijn twee bijlagen. De eerste geeft achtergrondinformatie over het thema.³ De tweede is de vragenlijst die bij de interviews is gebruikt.

Enkele cijfers

In Nederland woonden op 1 januari 2009 1,8 miljoen niet-westerse allochtonen. Dit is bijna 11% van de totale bevolking van ruim 16,4 miljoen mensen. De provincie Noord-Holland telt meer dan 2,6 miljoen inwoners. Daarvan wordt 16.8% (zo'n 438.000 mensen) gerekend tot de groep van niet-westerse allochtonen.

Er zijn in Nederland veertig Vogelaarwijken aangewezen. Hiervan zijn er zeven in Noord-Holland: vijf in Amsterdam, één in Alkmaar en één in Zaanstad.

---

³ Bijlage 1: Samenvatting van het artikel Theoretische achtergronden en definities rondom *Burgerparticipatie en burgerinitiatief* door E. Tonckens (2009).

1. Actieve burgers

Hoe denken de burgers over participatie en over burgerinitiatieven? Hoe geven zij hier vorm aan en welke voorwaarden spelen hierbij een rol? Aan de hand van deze hoofdvragen zijn gesprekken gevoerd met zeven actieve burgers. Hun inbreng wordt in dit hoofdstuk samengevat weergegeven.

1.1 Burgerparticipatie en burgerinitiatief

In de interviews met de burgers is het op de eerste plaats opvallend dat er geen duidelijke definitie en/of betekenis naar voren is gekomen van 'burgerparticipatie' en 'burgerinitiatief'.

Over participatie van overheidszijde zeggen veel geïnterviewden dat de gemeente alleen faciliteert maar zelf geen initiatief neemt.

Burgerinitiatief

Over burgerinitiatieven wordt veel gezegd. Een bewoner vertelt wat hij doet wanneer hij van anderen hoort dat ze een idee hebben voor een initiatief en hij geeft ook duidelijk aan wie er een rol moeten spelen bij het realiseren ervan:

Als ik een initiatief tegenkom dat me aanspreekt, doe ik daar zeker aan mee. De initiatieven zijn gebaat bij ondersteuning, maar dan niet van de burgers die betrokken zijn bij het burgerinitiatief.

Als burgers een initiatief nemen, zijn er kleine dingen waarmee ze eventueel kunnen helpen, maar de organisaties en de overheid zijn toch het belangrijkste. Ik heb het gevoel dat ik een bepaalde invloed heb uitgeoefend op de burgerinitiatieven waar ik persoonlijk bij betrokken was.

Meestal is het een combinatie van factoren: voor de buurt is het belangrijk en voor mij persoonlijk. Je kunt niet een initiatief nemen omdat jij het alleen maar leuk vindt als er verder absoluut geen draagvlak voor is binnen de gemeenschap.

Een andere geïnterviewde actieve burger vertelt van een initiatief dat gericht is op het activeren van allochtone bewoners die niet of nauwelijks betrokken zijn. Hiervoor heeft hij met een paar andere mensen zelfs een aparte stichting opgezet. Het doel ervan is:

Mensen aanwakkeren om betrokken te raken bij hun buurt zodat ze voor hun mening uit durven te komen. De stichting kan hen helpen met het realiseren van de wensen.

Hier is dus sprake van een burgerinitiatief dat ervoor dient te zorgen dat de andere burgers bewuster worden. Vooral voor allochtone bewoners is dit erg belangrijk. De

stichting fungeert als intermediair en ondersteuner, waarbij ze zelf overigens voor haar activiteiten weer ondersteund wordt door een welzijnsorganisatie.

Op deze manier proberen ze de groep allochtonen continu te betrekken en te activeren. Zeker in buurten waar de allochtone burger moeilijk bereikbaar is, is dat noodzakelijk.

“Als je als organisatie initiatief neemt, dan moet je bekendheid creëren”, aldus een andere ondervraagde. Daarmee geef je een voorbeeld aan individuele burgers: zodra je bekend bent als organisatie, neemt iemand die graag een initiatief wil nemen of een idee heeft, vanzelf contact met je op.

Veel initiatieven worden in eigen kring ontwikkeld en uitgevoerd. Verder zijn er veel kleinschalige initiatieven die niet gezien worden als ‘burgerparticipatie’. Niet-zichtbare initiatieven zijn bijvoorbeeld het vragen van een klein bedrag aan vrienden, familie en burens voor een operatie van een familielid.

Taak

De geïnterviewde burgers vinden het een taak voor de gemeente om zo duidelijk mogelijk te communiceren over hoe een initiatief tot stand kan komen en welke initiatieven er al zijn. Er moet kennis zijn van de buurt en de problemen van de burgers.

Er moet vanuit de gemeente een heldere en duidelijke begeleiding aanwezig zijn met een actieve rol om initiatiefnemers te ondersteunen in het vormgeven van de activiteit. Het is een taak voor de burgers om voorlichtingsactiviteiten te verzorgen over participatie.

Belemmeringen

Burgerparticipatie is moeilijk. Allochtone burgers schrikken vaak van de hoge drempels om een initiatief te ontwikkelen. Er is sprake van problemen met de taal of ze weten niet hoe ze de zaken georganiseerd moeten krijgen. Men ziet het als een lastige zaak om de weg te vinden bij de gemeente.

Deze gedachtegang creëert eigenlijk al de eerste grootste drempel. Als de weg naar de gemeente wel is gevonden, stuit men op onbegrip en het kost veel moeite om uit te leggen welke activiteit er nodig is in de buurt.

Veel ondervraagden delen de volgende mening:

Over het algemeen schiet de gemeente in haar taak te kort, een vrijwilliger wordt niet gewaardeerd en niet serieus genomen, de gemeente faciliteert alleen en neemt geen initiatief. De processen zijn niet doorzichtig genoeg en de drempels te hoog.

1.2 Werkwijze

De geïnterviewde bewoners geven vorm aan hun initiatieven en participatie door samen te werken met verenigingen, door een eigen stichting op te richten om de buurt te activeren en door voorlichtingsactiviteiten te organiseren over participatie.

De actieve burgers geven ondersteuning aan bewoners met ideeën. Daarbij verwachten ze echter ook dat er begeleiding komt vanuit de gemeente om initiatiefnemers te ondersteunen in het vormgeven van de activiteit.

Verder heerst het idee van 'burgers voor burgers', waarbij bewoners zelf voorlichtingsactiviteiten verzorgen over participatie in de buurt en op een voor de doelgroep vertrouwde plek. Sommigen werken met de methode waarbij burgers overtuigd worden van het belang van burgerinitiatief en participatie. Ze wijzen hun buurtgenoten op de voordelen die hun inzet in de buurt kan hebben voor henzelf en andere buurtbewoners. Zowel in materiële als immateriële zin.

Bijvoorbeeld het zoeken van oplossingen voor vuilniszakken die rondslingeren op straat. "Dit jaagt de hele buurt op kosten omdat er meer gemeentebelasting betaald moet worden om de rotzooi op te ruimen."

1.3 Voorwaarden

Een voorwaarde die door alle geïnterviewden wordt genoemd is dat burgers die het moeilijk vinden om hun ideeën en initiatieven zelf te realiseren daarbij hulp krijgen. Die hulp of ondersteuning kan worden geboden door andere burgers, door de gemeente en/of door een opbouwwerker, welzijnswerker of andersoortige intermediair.

Het moet voor de buurtbewoners helder zijn welke initiatieven er al genomen en uitgevoerd zijn. Waar het de inzet van de burgers zelf betreft vinden de geïnterviewden dat de initiatieven moeten worden uitgevoerd op basis van vrijwilligerswerk en betrokkenheid.

De initiatiefnemers moeten echt proberen hun weg te vinden naar de betreffende instanties –maar dat kan alleen als die instanties bekend en vertrouwd zijn.

Activiteiten moeten plaatsvinden dicht in de buurt van de doelgroep en op een hen vertrouwde plaats.

Verder dient er rekening te worden gehouden met de taal(problemen) van met name oudere migranten en van andere allochtonen die Nederlands op latere leeftijd hebben moeten leren.

1.4 Conclusie

Allochtone burgers voelen vaak letterlijk en figuurlijk een grote afstand tot de lokale overheid. Toch belet dit hen niet om burgerinitiatieven te ontplooien. Deze worden echter vooral in eigen kring ontwikkeld en uitgevoerd. Om ook buiten de eigen kring plannen te realiseren is stimulering en begeleiding door mensen die zij kennen en wiens vertrouwen zij genieten uitermate belangrijk.

Tot slot is professionele ondersteuning van grote waarde; het legt de basis voor een succesvol vervolgtraject.

2. Bestuurders en beleidsmedewerkers

In het eerste hoofdstuk is duidelijk geworden hoe de burgers denken over overheids- en burgerparticipatie. Nu is het woord aan bestuurders en beleidsmedewerkers van gemeenten en stadsdelen.

Er zijn zes gesprekken gevoerd in verschillende gemeenten en stadsdelen. Net als in het hoofdstuk van de burgers komen hier achtereenvolgens aan de orde hoe de geïnterviewden denken over burgerparticipatie en burgerinitiatieven, de vorm waarin dit gegoten wordt of zou moeten worden en de voorwaarden die er een rol bij spelen.

2.1 Burgerparticipatie en burgerinitiatief

Onder burgerparticipatie worden drie verschillende dingen verstaan. Op de eerste plaats betekent het dat burgers meedoen met de beleidsvorming, vanaf het tekenen van een plan tot het uitvoeren ervan, dat ze gebruik maken van hun recht op inspraak en invloed hebben op de politieke besluitvorming. Hierbij is de richting overheidsgericht: de burger moet actief naar de overheid toe.

Overheidsgericht

Een bestuurder haalt een mooi voorbeeld van deze vorm van participatie aan:

Een groep bewoners, van met name Marokkaanse afkomst, wilde niet dat er een coffeeshop kwam in een bepaalde buurt. Toen we daarvan hoorden hebben we ze aangespoord om hun bezwaar kenbaar te maken aan de Raad. Dat hebben ze gedaan en het resultaat is dat de coffeeshop er niet is gekomen. Wat ik hiermee wil zeggen is dat de bewoners, in dit geval overwegend van Marokkaanse afkomst, het initiatief zelf genomen hebben en zelf geparticipeerd hebben in het bewerkstelligen van een democratisch genomen besluit.

Burgergericht

Bij de tweede uitleg is de richting burgergericht: de overheid, bestuurders, raadsleden en ambtenaren gaan naar de burger toe. Ze maken zich zichtbaar in de buurt. De participatie is gericht op ontmoeting en op het creëren van draagvlak. Door bewoners op te zoeken op 'vindplaatsen' – de plekken waar zij samenkomen – kun je hen makkelijk bereiken en aan je binden.

Het resultaat is dat alle bewoners vertegenwoordigd zijn, jong, oud, man, vrouw, en dat ze kunnen participeren, aldus een geïnterviewde wethouder.

En dat heeft volgens hem twee positieve effecten tot gevolg:

Ik kan mijn plannen kenbaar maken en ik krijg meteen feedback van de groep.

Onderlinge betrokkenheid

Tot slot valt onder burgerparticipatie de onderlinge betrokkenheid van bewoners en hun participatie in en bij hun eigen buurt.

Een beleidsmedewerker heeft een positief voorbeeld ten aanzien van de rol van allochtone bewoners:

In de 'voucherwijken' heeft zich een interessant proces afgespeeld: de gemeente besloot dat een regiegroep van burgers uit een bepaalde buurt zelf over voorstellen vanuit die buurt – tot een bedrag van 7.500 euro – mocht beslissen. De regiegroepen waren eerst 'wit'. Discussies in de buurt daarover leidden ertoe dat deze nu flink van kleur zijn veranderd. Allochtonen maken nu deel uit van de regiegroepen, hun betrokkenheid is beduidend groter geworden. Voor voorstellen uit de buurt voor een hoger budget dan 7.500 euro vindt een wijkraadpleging plaats.

Een ander is helaas minder positief:

Wat ik mis, vooral onder allochtone groepen, is de geringe betrokkenheid van de nieuwe groepen allochtonen, vaak hoogopgeleiden, met hun buurt. Zij (...) mengen zich niet met buurtactiviteiten en buurtbewoners.

De reden hiervoor zou zijn dat ze al hun aandacht richten op hun carrière en bovendien niet met minder geslaagde buurtgenoten willen geassocieerd worden.

Burgerinitiatief

Over burgerinitiatieven op zich wordt niet veel gezegd door de bestuurders en beleidsmedewerkers.

Eén van hen vertelt echter dat steeds weer nieuwe burgers nieuwe ideeën aandragen. En dat stemt hem tevreden want:

Elke nieuwe groep heeft daardoor weer invloed op de manier waarop wij als bestuur denken en werken.

Taak

Een wethouder vindt dat het een vanzelfsprekende taak van bestuurders, andere politici en ambtenaren is om 'alle wegen te bewandelen voor het verhogen van burgerparticipatie onder allochtone bewoners'.

(Op welke vorm(en) van participatie hij hier doelt is helaas niet duidelijk gemaakt.)

Belemmeringen

Een aantal van de ondervraagde bestuurders en beleidsmedewerkers merkt op dat er diverse belemmeringen zijn bij de burgerparticipatie.

Een ambtenaar zegt hierover het volgende:

De gemeente lijkt (...) toegankelijk voor allochtonen, maar is dat niet. De afstand is te groot en er zijn teveel blokkades.

Hij voegt eraan toe dat vrouwen in zijn gemeente over het algemeen goed bereikbaar zijn (via het welzijnswerk) en een positieve instelling hebben ten aanzien van participatie maar dat dit voor mannen veel minder geldt.

Een ander zegt dat voorstellen van burgers worden getoetst aan de hand van de criteria die voor burgerinitiatieven zijn vastgesteld. Dat niet alle initiatieven positief worden beoordeeld, leidt nogal eens tot teleurstelling. En dat belemmert de bedenkers ervan mogelijk tot het indienen van een nieuw voorstel.

2.2 Werkwijze

Hoe wordt er vorm gegeven aan burgerparticipatie? Wat doen bestuurders en beleidsmakers om burgers te betrekken en te activeren en te stimuleren om mee te doen? De geïnterviewden zetten verschillende werkwijzen in en zien uiteenlopende mogelijkheden.

De buurt in

Een aantal van de ondervraagde mensen gaat zelf actief de buurt in om de communicatie met bewoners te bevorderen. De ontmoeting heeft een informeel karakter, is laagdrempelig en uitnodigend. Het is bedoeld om kennis te maken, informatie te verstrekken, goed te luisteren, vertrouwen te wekken en vooral te laten zien echt geïnteresseerd te zijn.

Wederzijdsheid is heel belangrijk: er is over en weer ruimte voor uitwisseling van vragen, wensen en problemen, er kan wederzijds informatie worden gevraagd en gegeven en er is ruimte om inzicht te geven in de (on)mogelijkheden van de gemeente of het stadsdeel. Burgerinitiatieven, ideeën en voorstellen daartoe, komen dan vanzelf.

Korte lijnen

Korte lijnen leveren bewoners en bestuurders veel op:

We zetten als bestuur eenmaal per maand een tent op ergens in de wijk om met bewoners te praten over een thema vanuit het DB. De bewoners hoeven zo niet naar het kantoor te komen, ze komen naar de tent, in hun eigen buurt. Zo kunnen wij met hen spreken en zij met ons.

De mensen die ons daar een keer gezien hebben durven ons bij een volgende ontmoeting (...) sneller aan te spreken. Op deze manier wordt de afstand tussen de burger en de bestuurder kleiner.

Een andere bestuurder gaat zelfs twee keer per week aan het eind van de middag de wijk in en heeft ervaren dat het de afstand tot de bewoner verkleint. De informele sfeer rondom zijn buurtbezoeken wordt erg gewaardeerd en het levert de wethouder op dat hij meer te horen krijgt.

Hij pleit er voor dat ook collega-bestuurders en ambtenaren meer de wijk ingaan en 'zich informeel op de hoogte stellen van de wensen van de burgers'. Bovendien wordt het zo makkelijker voor de bewoners om een keer naar het gemeentehuis te komen.

Een geïnterviewde geeft aan dat de wijkaanpak nog nieuw is voor ambtenaren. Ze moeten hun weg hier nog in vinden. Anderen maken gebruik van buurtmanagers en medewerkers van organisaties die bewoners ondersteunen bij initiatieven als informatiebron voor het bestuur (al dan niet via ambtenaren).

Ook wordt er van 'contacten in de wijk' gebruik gemaakt om allochtone bewoners te betrekken bij een bijeenkomst. Vooral voor het bereiken van ouderen en jongeren is het belangrijk dat je niet achter je bureau blijft zitten.

Zoek hen op op de vindplekken, op de plaatsen waar ze samenkomen (verenigingen, jongerencentra, buurthuizen, religieuze ontmoetingsplekken, enzovoort) en praat met ze:

Met mondelinge communicatie krijg je veel meer voor elkaar.

Ook bewonersvergaderingen bieden goede gelegenheid tot contact en uitwisseling van informatie en vragen.

Ondersteuning bieden

Eén persoon vindt het belangrijk dat er maatwerk wordt geboden: "In kleine stapjes mensen activeren zodat zij kunnen participeren". Een ander vertelt van de positieve effecten van het bieden van ondersteuning aan bewoners bij het realiseren van hun initiatieven.

Als mensen weten dat er hulp te krijgen is zijn ze eerder bereid de handen uit de mouwen te steken en zo is het de geïnterviewde gelukt om 'een groep vrijwilligers (in) te schakelen van gemengde samenstelling die samen willen optrekken in het kader van participatie'.

Activiteit organiseren

Sommige wethouders nemen het initiatief om thema-avonden of andere activiteiten te organiseren. Daarbij wordt de doelgroep gevraagd 'samen iets te organiseren'.

2.3 Voorwaarden

Een aantal belangrijke voorwaarden om wederzijds participatie te bevorderen zijn hierboven indirect al genoemd:

- bestuurders en beleidsmedewerkers moeten achter hun bureau vandaan komen en letterlijk zichtbaar zijn in de buurt of de wijk. En dat niet één keer, maar regelmatig.
- De ontmoetingen moeten een informeel en laagdrempelig karakter hebben, met een basis van vertrouwen en wederzijds respect.
- Om allochtone bewoners te bereiken is het handig goede contacten te hebben met sleutelfiguren uit diverse gemeenschappen.
- Verder is het essentieel dat er met hen voornamelijk mondeling wordt gecommuniceerd. Schriftelijke documenten zijn aan hen minder goed besteed.

Naast bovengenoemde punten is continuïteit in contact erg belangrijk.

Een beleidsmedewerker constateert geregeld dat hij als 'oudgediende' veel meer bereikt dan collega's in de regio.

Ik werk al erg lang bij de gemeente. Ik ken de mensen en de organisaties. Men kent mij en vertrouwt mij. De relaties die ik heb met diverse etnische gemeenschappen hebben zich inmiddels bewezen. En ze kunnen een stootje hebben.

Het bieden van ondersteuning en maatwerk wordt ook als belangrijke sleutel tot succes genoemd door de geïnterviewden.

Win-winsituatie

Een van de geïnterviewden noemt met nadruk dat het voor alle partijen duidelijk moet zijn dat het om een win-winsituatie gaat als we het hebben over overheids- en burgerparticipatie.

Iedereen moet er uiteindelijk beter van worden. Hij voegt hieraan toe dat het voor veel allochtonen een leerproces is dat ze zich langzaam eigen maken.

Het eerste voorbeeld in dit hoofdstuk, over het verzet van een groep overwegend Marokkaanse bewoners tegen de komst van een coffeeshop, dient hierbij als voorbeeld: *"Je participeert als burger door gebruik te maken van je wettelijke mogelijkheden. Als je dat niet doet, dan heb je iets te verliezen."*

De inzet van deze bewoners heeft bewerkstelligd dat de stadsdeelraad de tools in handen kreeg om een gefundeerd besluit te nemen. Wanneer bewoners ondervinden dat zij net zoveel baat hebben bij participatie als de overheid, dan zijn ze eerder geneigd opnieuw in actie te komen.

Win-winsituaties dienen 'als basis voor nieuwe burgerinitiatieven door bewoners die zich vroeger nauwelijks manifesteerden'.

2.4 Conclusie

Participatie kent drie uitingsvormen:

- overheidsgerichte participatie
- burgergerichte participatie
- onderlinge betrokkenheid van bewoners

Om de betrokkenheid van allochtone burgers bij de overheid te stimuleren is direct, persoonlijk contact noodzakelijk. Bestuurders en ambtenaren van een gemeente of stadsdeel moeten naar de burger toe om hen te ontmoeten, informatie met hen uit te wisselen en wederzijds vertrouwen te wekken.

Allochtonen willen en kunnen burgerinitiatieven nemen wanneer ze passende ondersteuning krijgen en wanneer zij geloven in de win-winsituatie.

Continuïteit, zowel waar het de contacten bij de gemeente betreft als die bij de ondersteunende instellingen, wordt zeer op prijs gesteld.

3. Veldwerkers: ondersteuners van burgers

In dit derde hoofdstuk spreken de veldwerkers over burgerparticipatie en burgerinitiatief. Deze veldwerkers zijn professionals en werkzaam als opbouwwerker, intermediair, bruggebouwer of zijn een belangrijke sleutelrolfiguur.

Ze ondersteunen burgers bij hun participatie en bij het realiseren van hun ideeën en initiatieven. De verhalen van acht veldwerkers uit verschillende gemeenten en stadsdelen zijn hier in de inmiddels bekende volgorde opgetekend.

3.1 Burgerparticipatie en burgerinitiatief

De veldwerkers zien een vergelijkbare indeling in verschillende varianten van burgerparticipatie als de bestuurders en ambtenaren.

De eerste vorm, overheidsgerichte participatie, komt vooral aan de orde als ze vertellen over de vroegere cliënten- en participatieraden en de huidige WMO-raden. Voor de veldwerkers zijn dit ultieme vormen van overheidsparticipatie. Maar de deelname van allochtone burgers hierin is vrij laag.

Dat is anders in de P-teams: participatieteams van hoogopgeleide allochtone vrouwen die als deskundigen op integratiegebied geraadpleegd (kunnen) worden door en advies kunnen geven aan overheidsbestuurders, gemeenteraden en ambtenaren. In een aantal van de onderzochte gemeenten is een P-team actief.

Gezamenlijk beleid ontwikkelen

Een geïnterviewde vindt dat 'burgers moeten meehelpen met ontwikkelen van beleid' zodat de overheid 'beleid kan maken mét anderen en niet vóór anderen'.

De praktijk van een ander laat zien dat dit niet eenvoudig is: *"Als er geen eigen belang aan vast zit, is men vaak niet bereid om in het belang van de buurt toch de stap te zetten naar een veldwerker of naar de gemeente."*

Veel meer roemen de veldwerkers de burgergerichte participatie waarbij de overheid zich meer dan vroeger actief naar de burger richt. Politici en ambtenaren gaan de wijk in om met bewoners te spreken en zo op de hoogte te blijven van wat er in de buurt speelt.

Bestuurders, maar ook buurtregisseurs en woningcorporaties, schuiven regelmatig aan bij activiteiten die door bewoners worden georganiseerd. "Als je er één uitnodigt dan komen ze allemaal!"

Men wil korte lijnen met de burgers. Eén persoon pleit voor een combinatie van deze twee vormen van burgerparticipatie:

De sfeer om samen aan een klus te willen werken (...), met de nadruk op 'samen'. Uiteindelijk moeten zowel de bestuurlijke laag als de sleutelpersonen in de migrantengemeenschappen verantwoordelijkheid dragen (...).

Deelnemen aan de samenleving

Burgerparticipatie wordt door veldwerkers ook uitgelegd als 'deelnemen aan de samenleving' in het algemeen. Het betekent dat mensen letterlijk meedoen door zich als vrijwilliger in te zetten voor de school, de buurt, enzovoort. Het is in beweging komen en meedoen en je bijdrage leveren aan bijvoorbeeld de leefbaarheid van de omgeving, je talenten benutten en vaardigheden inzetten voor een gemeenschappelijk belang.

In één van de onderzochte gemeenten of stadsdelen zijn drie vrouwelijke allochtone intermediairs actief die 'huisbezoeken afleggen, spontaan bij mensen aanbellen, burgers op straat aanspreken'.

Ook organiseren ze pleinontmoetingen met soms bijzondere effecten:

Opvallend is dat heel veel mensen tegen elkaar zeiden dat ze elkaar van gezicht kenden, elkaar vaak tegen kwamen, maar nooit met elkaar gesproken hadden. Mensen raakten niet alleen makkelijk met elkaar in gesprek maar bespraken ook snel persoonlijke zaken. En ze namen direct erna het initiatief om – zodra de renovatie klaar zou zijn – zelf een pleinfest te organiseren.

Ook zeggen enkele veldwerkers iets over zichzelf in relatie tot burgerparticipatie:

Participatie begint voor mij bij het samen met de buurtbewoners opstellen van de agenda waarbij ze zelf de prioriteit vaststellen voor een bepaald thema of initiatief.

Een ander geeft aan dat hij tegenover ambtenaren en bestuurders bewust afstand in acht neemt. Hij wil namelijk de vrijheid behouden om zich kritisch op te kunnen stellen en een zakelijke relatie met de overheid te onderhouden.

Burgerinitiatief

Initiatief nemen betekent meer dan alleen een idee op tafel leggen:

Burgerinitiatief houdt in dat je ook zelf beweegt; je kunt niet aankomen met een initiatief en dan afwachtend achterover leunen. Er wordt dan wel iets van je verwacht.

In de gesprekken worden ten aanzien van dit punt positieve voorbeelden genoemd:

Inmiddels zijn er werkgroepjes van bewoners gevormd die zelf activiteiten opzetten.

Ook het even hiervoor aangehaalde initiatief om een pleinfest te organiseren past in dit plaatje.

En:

Een mooi voorbeeld is toen er hier een grote moestuin werd geopend. Het initiatief kwam van een Marokkaanse vrouw. Ze kregen subsidie en ruimte, er kwam een officiële opening. En die mensen zijn nog steeds heel erg betrokken.

Maar niet alle voorbeelden zijn even positief. Een geïnterviewde heeft ondervonden dat migranten weinig enthousiast zijn om met burgerinitiatieven te komen, omdat ze dat als gratis werken zien. "En dat weigeren ze, ook al is het voor de buurt. Ze zien het nut er niet van in."

Belemmeringen

De veldwerkers constateren veel belemmeringen bij de burgerparticipatie en bij het nemen van burgerinitiatieven. De belemmeringen zijn zeer divers van aard.

Er worden bijvoorbeeld ernstige problemen geconstateerd ten gevolge van beleidsmatige organisatorische keuzes. In één gemeente/stadsdeel is de wijkaanpak uitbesteed aan een organisatie die weinig contact onderhoudt met de buurtbewoners.

Ook worden burgers geconfronteerd met grote bureaucratie. Een veldwerker heeft ernstige kritiek op de ambtenaren in zijn gemeente/stadsdeel:

De ambtenaren beconcurreren elkaar. Ze roepen allemaal wat anders, het wordt te bureaucratisch en op het eind weet niemand meer welk geldpotje waarvoor bedoeld is.

Dit geldt voor alle bewoners, maar voor allochtone burgers is het helemaal onduidelijk. Als allochtone burgers de moeite nemen naar het gemeentehuis te komen dan is het daar ook zo chaotisch en onbegrijpelijk dat ze iets hebben van: 'Hier kom ik niet meer terug' (...).

Ambtenaren worden niet altijd goed ingewerkt of zijn ongeschikt voor hun baan. Ze krijgen buurten toegewezen waar ze helemaal niet bekend mee zijn, terwijl ze ook geen moeite doen om de buurt te leren kennen. Hierdoor kennen de bewoners de ambtenaar ook niet.

Hulpverlenende instanties komen er ook niet best vanaf:

Hulpaanbieders doen nog steeds weinig moeite om het hulpaanbod te laten aansluiten bij cliënten met een islamitische achtergrond. De wil om zich in te leven in de achtergronden van deze mensen ontbreekt nogal eens. Dat noem ik institutionele discriminatie.

De overheidsgerichte participatie verloopt ook niet vlekkeloos. Sommige allochtone bewoners zijn niet geïnteresseerd in politiek. Anderen weten niet goed hoe het allemaal werkt of zijn eenvoudigweg de taal niet voldoende machtig. Zelfs voor hoogopgeleide P-teamleden blijkt het moeilijk om beleidsnota's goed te lezen en goed te kunnen begrijpen. Verder is de vergadercultuur niet afgestemd op de allochtone doelgroep.

Maar ook:

Sommige allochtonen nemen zelfs niet de moeite om helemaal naar de gemeente te komen.

Soms verlopen de contacten met de politiek stroef doordat sleutelpersonen in de migrantengemeenschappen door bestuurders 'eigenlijk gewoon als kleine kinderen behandeld worden', terwijl zij de 'dragende krachten' zijn. Dat bevordert het vertrouwen en e samenwerking – en dus de participatie – bepaald niet.

Van een veldwerker krijgt een deel van de allochtone burgers zelf ook een forse veeg uit de pan:

Mijn ervaring is dat als iemand in de Marokkaanse gemeenschap een initiatief neemt, hij tegenwerking krijgt van de top van zijn eigen gemeenschap.

De druk van de gemeenschap is zo hoog dat men ervan afziet om zelf initiatief te nemen. In tegenstelling tot de Turken is er bij de Marokkanen een groep die eigenlijk geen enkel initiatief toont en alleen maar bezig is met zinloze kritiek die nergens op slaat en andere mensen tegenhoudt.

Het is bijna hun specialisatie: Elk door anderen genomen initiatief wordt door hen de grond in getrapt.

De Turken krijgen lof en kritiek tegelijk te verduren:

De Turkse gemeenschap is succesvol met hun initiatieven. Maar die zijn wel alleen maar op henzelf gericht.

Ook zijn er volgens de ondervraagden veel verschillende belangen tussen gemeente en (allochtone) bewoners waardoor er geen evenwicht is. Behoeftes van allochtone burgers zijn tot nu toe niet in kaart gebracht. Op papier sluit de gemeente wel aan bij behoeftes van (allochtone) bewoners maar in de praktijk helemaal niet."

3.2 Werkwijze

De veldwerkers vertellen vooral hoe zij zelf te werk gaan om participatie bij de burgers te bevorderen. Er worden activiteiten georganiseerd dicht bij de woonbuurt en in ruimtes die hen vertrouwd zijn. Via wijkraden en wijkbezoeken proberen ze kennis te nemen van wat er in de buurt leeft.

Een veldwerker noemt de positieve uitslag van een enquête die enkele jaren geleden in de buurt werd gehouden, waaruit bleek dat bewoners graag een paar keer per jaar bij elkaar willen komen om bepaalde aspecten van de buurt te bespreken.

Vraaggericht werken is belangrijk:

Niet door het achter het bureau te bedenken voor de bewoners maar door het echt aan ze te vragen!

Een geïnterviewde probeert burgers zoveel mogelijk te stimuleren:

Dat gaat vanzelf als je verankerd bent in de buurt, als je altijd aanwezig bent en je gezicht laat zien.

Ook wordt de methode 'overtuigen' toegepast om (allochtone) bewoners op het belang van participatie te wijzen:

Ik blijf zeggen dat hun inzet voor de buurt alleen maar voordelen heeft, zowel voor henzelf als voor andere buurtbewoners en zowel in materiële als immateriële zin.

Ik leg bijvoorbeeld uit dat vuilniszakken die op straat slingeren ons allemaal op kosten jagen. We moeten dan immers meer gemeentebelasting betalen. Zo is het ook met het vernielen van speeltoestellen.

In een stadsdeel is beleid ontwikkeld en geïmplementeerd op buurtgericht werken, en "daardoor is de burgerparticipatie enorm toegenomen".

En in een gemeente wordt het P-team genoemd als middel om overheidsgerichte participatie te realiseren.

Ondersteuning

Een belangrijke werkwijze van de veldwerkers zelf is het bieden van ondersteuning aan burgers om te participeren en initiatieven van de grond te krijgen.

Veel migranten hebben iemand nodig om te helpen bij de eerste stap en vervolgstappen te nemen. Bij groepen die al wel heel veel zelf kunnen, ontbreekt het echter ook nog vaak aan contact met de rest van de samenleving. Door daartussen te gaan staan als veldwerker, is het mogelijk om met ondersteuning burgerinitiatieven te ontwikkelen.

Een geïnterviewde heeft een mooi voorbeeld van het positieve gevolg van zijn inzet als ondersteuner en katalysator:

Ik heb een bepaalde stichting gedurende anderhalf jaar twee uur per weekondersteuning geboden en dit heeft een sterk activerend effect gehad.

De vaders in deze organisaties hebben verslavingsproblematiek bespreekbaar gemaakt. Ze hebben een zelfhulpgroep opgezet voor vaders met zonen die overmatig alcohol of drugs gebruiken en dankzij deze actie worden mensen toegeleid naar de kliniek voorverslavingszorg.

Ook hebben ze met mijn steun bijeenkomsten over huiselijk en eengerelateerd geweld kunnen organiseren.

Het onbespreekbare wordt bespreekbaar gemaakt in de eigen gemeenschap. Mensen spreken elkaar aan. Dat is het resultaat van die twee uurtjes in de week ondersteuning en verder niets. Deze vaders hebben verder alles zelf georganiseerd (...).

Ook een ander heeft een inspirerend voorbeeld:

Inmiddels zijn er werkgroepjes van bewoners gevormd die zelf activiteiten opzetten. Tot nu toe doen de intermediairs meestal het werk, inclusief het regelen van de vergunningen. De bedoeling is dat die rol steeds minder wordt en dat de vrijwilligers die taken gaan overnemen.

Hoe goed het her en der ook gaat, de veldwerkers constateren dat aansturing nodig is en nodig blijft.

3.3 Voorwaarden

Ondersteuning door de veldwerkers is een belangrijke hulpbron voor het mogelijk maken en helpen slagen van burgerparticipatie en burgerinitiatieven. Zoveel is hierboven wel duidelijk geworden.

“Maar”, zegt een geïnterviewde, “de rol van aanjager en schakelfunctie moet aansluiten bij de ambities, vaardigheden en talenten van de groep.”

En volgens een ander zou het ook goed zijn dat er een ander beleid komt, dat heel praktisch is en materiële ondersteuning biedt.

Het contact tussen burgers en bestuurders en beleidsmedewerkers moet laagdrempelig zijn. Met name in de startfase hebben mensen behoefte aan herkenning en erkenning van hun situatie. Burgers moeten het gevoel krijgen dat ze serieus worden genomen, er moet vertrouwen over en weer zijn.

Hoewel er enerzijds geen onderscheid gemaakt moet worden tussen allochtonen en autochtonen – elke buurtbewoner heeft immers recht op steun – is het wel nodig om de specifieke behoeftes van allochtonen in kaart te brengen. En let wel: dit kan niet alleen via enquêtes gebeuren, maar beter door intermediairs (bezoekvrouwen, sleutelfiguren) uit de eigen gemeenschap in te zetten.

Voor bij ouderen is het spreken van de eigen taal van groot belang. En als je hen wilt bereiken, helpt het erg als activiteiten dicht bij hen in de buurt worden georganiseerd en op een voor hen vertrouwde plek.

Voor burgerinitiatieven moeten er korte lijnen zijn naar de gemeente en de afhandeling mag niet te veel geformaliseerd zijn. Initiatiefnemers willen serieus genomen worden. Tegelijkertijd moet de overheid hen iets kunnen bieden.

Burgerparticipatie kan alleen slagen als er echt wordt geluisterd door de gemeente, als beloften nagekomen worden en als politici en ambtenaren niet intussen ' bezig zijn eigen verborgen agenda's te realiseren of mooie statistische gegevens te verzamelen'.

En dan de voorwaarden waar de ambtenaren aan moeten voldoen:

Ambtenaren moeten zich voor het goed uitoefenen van hun functie kunnen inleven in de (allochtone) burgers, zich verdiepen in de buurt en contact leggen met de bewoners. Dan pas kan er sprake zijn van participatie.

Tot slot wordt continuïteit als belangrijke voorwaarde genoemd, zowel in inhoudelijke zin als in personele zin.

Het volgende negatieve maar verhelderende voorbeeld is afkomstig uit een gemeente waar een grote welzijnsinstelling onlangs het werk heeft overgenomen:

*Kersverse professionals denken soms dat zij in één keer de hele boel kunnen komen overnemen van zelforganisaties.
En ze verwachten zomaar dat alle zelforganisaties enthousiast naar hen toe komen als ze uitgenodigd worden, in plaats van dat zij zelf hun kantoortje uitgaan en even bij de migranten op bezoek gaan om te vragen welke ondersteunende rol zij kunnen bieden aan de organisaties.
En wat het dan nog erger maakt: de nieuwe welzijnswerker vertrekt vervolgens na een jaartje weer, terwijl de burgers daar gewoon blijven wonen.*

3.4 Conclusie

In gemeenten waar de participatie van allochtone burgers weinig succesvol is wordt, soms in stevige bewoordingen, door de veldwerkers de schuld daarvan bij een niet goed functionerende lokale overheid gelegd en/of bij niet-geïnteresseerde allochtone bewoners.

Het eigen functioneren, de eigen aanpak, wordt niet als mogelijke factor ter sprake gebracht. De veldwerkers zijn duidelijk ook over hun taak: ze zijn aanjager en ondersteuner. Ze willen allochtone burgers ook duidelijk maken dat het nemen van een burgerinitiatief meer is dan het slechts lanceren van een idee. Het vraagt vervolginzet. Om dat te realiseren hebben ze professionele ondersteuning nodig. Bovendien moeten er nog heel wat belemmeringen uit de weg worden geruimd.

4. Participatie vanuit wetenschappelijk perspectief

Voor het onderzoek is ook met een aantal wetenschappers gesproken. In dit hoofdstuk zijn hun zienswijzen op en ervaringen met burger- en overheidsparticipatie kort weergegeven.

4.1 Actieve burgers

Er zijn altijd burgerinitiatieven in ontwikkeling, zelfs als er geen directe uitvoering plaatsvindt. De grootste kracht die uitgaat van initiatieven die door bewoners worden genomen is dat ze een laagdrempelig karakter hebben. Bovendien beschikken burgers vaak over lokale kennis van de buurt die ambtenaren en professionals ontberen.

In principe is er geen verschil in burgerzin tussen allochtone en autochtone burgers. Wel is er verschil in de zichtbaarheid: allochtone burgers opereren meer binnen hun eigen gemeenschap en zijn daardoor minder zichtbaar voor de buitenwereld, voor professionals, bestuurders en beleidsmakers.

Let wel: het verschil zit in de vorm, niet in de intentie. De participatie van allochtone burgers is zeker niet minder dan die van autochtone burger, eerder soms zelfs meer.

Beeld

Waar komt het beeld vandaan dat allochtone burgers minder zouden participeren? Ze komen vaak niet naar voorlichtingsbijeenkomsten die door de overheid worden georganiseerd, omdat ze het belang of de verwachtingen van bijeenkomsten onderschatten.

En mochten ze er wel zijn, dan beschikken ze onvoldoende over vaardigheden om te kunnen onderhandelen of stellen ze zich afwachtend of afhoudend op vanwege een beperkte (Nederlandse) taalvaardigheid. En soms speelt een laag denk- en/of opleidingsniveau natuurlijk ook een rol – dit geldt overigens niet alleen voor allochtone burgers.

Deze factoren bepalen voor een groot deel waarom het beeld is ontstaan dat allochtonen niet participeren: ze zijn te weinig zichtbaar.

Tot slot – en dat is wellicht de belangrijkste factor – voelen allochtone burgers zich ernstig belemmerd als zij niet *voelen* dat ze gewaardeerd worden door de overheid. Ze willen op de eerste plaats dat zij, hun gemeenschap en hun behoeften *herkend* en *erkend* worden. Pas dan kunnen ze participeren en (zichtbare) initiatieven ontplooiën.

Ondersteuning en begeleiding

“De elite regelt het zelf wel en de middenmoot lukt het aardig gebruik te maken van de vele mogelijkheden en voorzieningen”, aldus één van de ondervraagden.

Van de overige bewoners kan een groot deel niet zelfstandig meedoen. Zonder ondersteuning en begeleiding valt deze groep buiten het systeem. Het is belangrijk om te werken met sleutelfiguren (niet per se hoogopgeleid) die actief zijn binnen de eigen

gemeenschap én bekend zijn in en met de buitenwereld. Ze kunnen een grote stimulerende rol spelen bij burgerinitiatieven.

Maar een waarschuwing is ook op zijn plaats: pas op met sleutelfiguren die vooral uit zijn op het verhogen van hun eigen status.

Verschillen

Autochtone burgers zijn flexibeler en opener dan allochtone burgers in relatie tot de overheid. Dit is te verklaren vanuit de fenomenen *onderhandelingscultuur* tegenover *gezagscultuur*. Veel allochtone burgers hebben geleerd gezag te hebben voor de overheid en vanuit die gedachte kunnen ze niet met haar in onderhandeling. Autochtone bewoners daarentegen zijn opgegroeid in een onderhandelingscultuur, ook waar het de overheid aangaat.

Bij initiatieven van allochtone burgers ligt de focus meer op de mensen, hun sociale en maatschappelijke behoeften en de eigen gemeenschap. Autochtone burgers zijn meer naar buiten gericht: hun initiatieven gaan vaak de hele buurt of het hele plein aan. Bij allochtone burgers is de emancipatiedrang groter dan bij de autochtone burger.

4.2 Bestuurders en beleidsmedewerkers

De geïnterviewde wetenschappers constateren tegengestelde uitgangspunten en belangen bij de overheid en de burgers. Op de eerste plaats komen de doelen van burgerinitiatieven niet altijd overeen met de doelen van de overheid.

Daarnaast redeneert de overheid vanuit een marktlogica van *minimum effort* (iets terugkrijgen van de burger), terwijl de burger vanuit een participatielogica redeneert (meedoen op zich is voldoende). Bij de overheid is de materiële waarde bij de participatie belangrijker dan de gevoelswaarde. Maar het institutionaliseren van de burgerinitiatieven gaat gepaard met het principe van 'geven en nemen'.

Ook is de overheid niet in staat om goed werkende initiatieven te laten voortbestaan. Verankering vindt dan niet plaats en bureaucratie zit de burgers in de weg.

Tot slot lijken overheden vooral in te zetten op hoogopgeleide en actieve allochtone burgers en ze vergeten de eerste generatie bij initiatieven te betrekken. Dat is een gemiste kans: deze groep heeft ook belangstelling voor participatie.

Voorwaarden

Het is belangrijk dat er een goede sociale infrastructuur is. Vooral in achterstandsbuurten, zonder sociale infrastructuur, lijken burgers minder te participeren.

Willen bestuurders en beleidsmakers burgerinitiatieven bevorderen dan is het zaak een luisterend oor te bieden aan de burgers, erkenning en waardering te tonen, betrokken te blijven en initiatiefnemers te ontlasten in plaats van te belasten met allerlei regels. Burgerinitiatieven vragen vaak om maatwerk en om afstemming.

Met aangepaste communicatie kun je veel bereiken. Zoals gezegd heeft ook de eerste generatie allochtonen, ook al is dat voor buitenstaanders niet altijd zichtbaar, wel degelijk belangstelling voor participatie, maar zijn er factoren waarmee rekening gehouden dient te worden als men hen wil bereiken. Hun actieradius bijvoorbeeld is vrij klein.

Sluit daarom zoveel mogelijk aan bij en stem af op de mogelijkheden die zij zelf aangeven en richt je op wat zij van huis uit gewend zijn. Denk hierbij aan zorgen voor anderen, te weten (in volgorde van belangrijkheid) gezinsleden, familieleden, vrienden en burens.

Ondersteuning op maat

In het kader van participatie en initiatief nemen hebben veel burgers informatie en ondersteuning nodig die op maat wordt gegeven. De ondersteuning voor burgerinitiatieven en burgerparticipatie berust in eerste instantie op een stukje erkenning en waardering door bestuurders en overheidsmedewerkers.

Overheden kunnen allochtone organisaties en sleutelfiguren inzetten om de wederzijdse participatie te bevorderen. Dat is vaak succesvol maar het kan ook averechts werken: sommige sleutelfiguren en eigen organisaties hebben de neiging de afstand tussen de burger en de overheid te vergroten om zelf in aanzien te stijgen.

Ze doen dit door individuele burgers van zich afhankelijk te maken met als gevolg dat die dan weer een afwachtende houding aannemen in plaats van actieve bewoners te worden.

4.3 Veldwerkers

De geïnterviewde wetenschappers benoemen vooral problemen ten aanzien van de participatie van burgers en de samenwerking met het professionele veld.

Bij allochtone burgers is een groot gevoel van zelfverantwoordelijkheid. Dit leidt er onder andere toe dat ze niet te veel concessies willen doen, dus hun werk niet willen delen met bijvoorbeeld welzijnswerkers. Dit heeft tot gevolg dat ze (financiële) ondersteuning mislopen die ze nodig hebben voor het realiseren van de initiatieven.

Er bestaat wantrouwen bij allochtone vrijwilligersorganisaties (zelforganisaties) ten aanzien van welzijnsinstellingen; de organisaties zijn bang dat de professionals hun initiatieven overnemen, al dan niet bewust. De welzijnsinstellingen willen hun bestaansrecht graag tonen en verantwoorden aan de overheid. Zelforganisaties zijn op hun hoede.

Het moge duidelijk zijn dat deze ontwikkelingen uiteindelijk belemmerend werken voor het slagen van burgerinitiatieven.

Omgekeerd geven allochtone vrijwilligersorganisaties aan professionals niet altijd de ruimte om zelf de doelgroep te benaderen. En ook werken ze elkaar soms tegen. Onderlinge strijd tussen allochtone organisaties belemmert de ontwikkeling van buurtgerichte initiatieven.

Het welzijnswerk kampt zelf met bezuinigingen. Dat heeft een negatief gevolg voor het ondersteunen en realiseren van burgerinitiatieven. Wooncoöperaties die wel over geld beschikken, staan vaak op grote afstand ten opzichte van (allochtone) bewoners. Zij worden te weinig benaderd voor het verwezenlijken van initiatieven.

Verder speelt mee dat welzijnscentra en coöperaties vanuit een marktlogica werken (en ambtenaren vanuit een bureaucratie logica). Dit heeft uiteindelijk allemaal invloed op de participatie logica van de burger.

Rekening houden

Om bewoners te laten deelnemen aan burgerinitiatieven is het belangrijk rekening te houden met welke mogelijkheden zij hebben om te participeren en welke belemmeringen er voor hen zijn.

Veel burgers hebben wel vertrouwen in eigen kennis of vaardigheden, maar hebben toch iets extra's nodig om echt te gaan participeren. Initiatieven en activiteiten moeten passen bij de deelnemers. Dit lukt het beste door hen in een vroege fase te betrekken bij de ontwikkeling, door hen te ondersteunen en vooral door samen initiatieven te bedenken. Hierdoor wordt solidariteit de basis van de samenwerking.

Geef je ook rekenschap van de weinig aansprekende cultuur van 'witte' instellingen en organisaties bij allochtone medemensen.

Denk tot slot – en ze lijken erg voor de hand liggend – ook aan zaken als kinderopvang bij activiteiten voor vrouwen, aangepast taalgebruik bij mensen die het Nederlands (nog) niet zo goed machtig zijn, en de vele gezondheidsproblemen waar heel wat allochtone burgers mee te kampen hebben.

4.4 Conclusie

De geïnterviewde wetenschappers vertellen al welke problemen er zijn of kunnen ontstaan bij de wederzijdse participatie van allochtone burgers en overheden en bij het realiseren van burgerinitiatieven.

Ze geven echter ook aan op welke manier belemmeringen uit de weg geruimd kunnen. Vooral ondersteuning en begeleiding van allochtone bewoners is erg belangrijk. Daarbij moet veel maatwerk worden geboden, moet er vertrouwen over en weer zijn en moeten de burgers het gevoel hebben erkend te worden.

5. Eindconclusies

Tot slot zijn de belangrijkste conclusies nog eens op een rij gezet. Burgerinitiatieven zijn niet altijd zichtbaar voor de overheid. Er gebeurt meer dan we denken. Omdat initiatieven van allochtone burgers vaak binnen de eigen kring blijven en omdat er voor veel kleinschalige initiatieven geen subsidie wordt aangevraagd, is een deel letterlijk onzichtbaar voor overheden en derden.

- De overheid moet actief aansluiten bij de (allochtone) burger.
- De overheid moet 'levelen' qua denk- en verwachtingsniveau; er kan niet alleen verwacht worden van de burger dat hij/zij bij de overheid aansluit (overheidsgerichte participatie)
- bestuurders en beleidsmedewerkers moeten andersom ook burgergerichte participatie nastreven.
- Zoek als overheid de burger op in zijn of haar directe woonomgeving en op informele ontmoetingsplekken. Wees je er bewust van en houd rekening met verschillen in benadering van allochtone en autochtone bewoners.
- Ondersteuning, begeleiding, vertrouwen en continuïteit zijn van essentieel belang.
- Allochtone burgers hebben hulp nodig bij het ontwikkelen en realiseren van burgerinitiatieven. Vertrouwen in elkaar is daarbij de allerbelangrijkste voorwaarde.
- Om het vertrouwen van allochtone burgers te winnen moet worden geïnvesteerd in een voortraject. Bovendien is voor een echte vertrouwensrelatie continuïteit in de samenwerking met de ondersteunende organisaties en personen noodzakelijk.
- Vertrouwen betekent ook dat burgers en hun eigen organisaties ervan uit mogen gaan dat professionals er niet met hun idee van doorgaan.
- Stimuleren en begeleiding van allochtone burgers betekent rekening houden met hun (on)mogelijkheden.
- Een actieve en flexibele houding ten aanzien van burgers is nodig. Oftewel: neem als bestuurder, ambtenaar, veldwerker, sleutelfiguur, geen starre en afwachtende houding aan ten aanzien van allochtone burgers.

Kom in actie, werk aan wederzijds vertrouwen en investeer in ondersteuning en begeleiding. Houd daarnaast rekening met de verschillen tussen burgers vanwege hun culturele en religieuze achtergrond, opleidings- en denkniveau, beperkingen vanwege taal, gezondheid en leeftijd.

Zorg dat belemmeringen op bureaucratisch niveau zoveel mogelijk worden teruggedrongen.

Nawoord

Graag bedanken we hier alle burgers, veldwerkers, bestuurders, ambtenaren en onderzoekers die hebben meegewerkt aan het onderzoek en openhartig hebben verteld over hun ervaringen met en gedachten ten aanzien van overheids- en burgerparticipatie.

Tevens bedanken we de provincie Noord-Holland voor het beschikbaar stellen van middelen die ons in staat hebben gesteld het onderzoeksproject uit te voeren.

Tot slot wensen we iedereen veel wijsheid toe en veel succes bij het vergroten en verbeteren van de wederzijdse participatie van burgers en overheden en we hopen dat er veel mooie initiatieven van de grond komen die de samenleving als geheel ten goede komen.

Warner Hemmes
Rachid Jamari
Thea van Neerbos

ACB Kenniscentrum, december 2009

Bijlage 1 Theoretische achtergronden en definities

Samenvatting van het artikel **Burgerparticipatie en burgerinitiatief** door Eveline Tonkens (2009) in *‘Tussen ONDERSCHATTEN en OVERVRAGEN’. Actief burgerschap en activerende organisaties in de wijk SUN Trancity De Stadswijken 2009*

Burgerparticipatie

Overheden vragen om (meer en betere) participatie van burgers. Hiervoor zijn verschillende motieven. Het eerste is gebaseerd op een belangrijk democratisch principe: door burgers te laten participeren is er een eerlijkere *verdeling van de macht*. Vervolgens is het draagvlak van burgers nodig – liefst in een vroeg stadium – om het *beleidsproces effectief en efficiënt* te laten verlopen. Het scheelt een hoop gedoe als burgers lekker meewerken. Of ze hierbij écht invloed hebben is eigenlijk niet van belang.

Op de derde plaats moeten burgers (mede) *verantwoordelijk* worden gemaakt zodat ze snappen hoe complex politiek en beleid zijn en dat ze leren accepteren dat wat zij willen niet altijd gehonoreerd kan worden. En tot slot, is er een vierde motief, dat van de *zelfontplooiing* van burgers: participeren in beleid, in de zin van meedenken en meebeslissen. Dit zou verrijkend werken.

In deze motieven zit een opvallend karaktersverschil: de eerste drie zijn gericht op het algemeen belang en het algemene nut. Ze zijn namelijk nuttig voor de publieke zaak. Het gaat hierbij niet om het belang van de individuele burger. Bij het vierde motief is dat juist wel het geval: hier draait het om de persoonlijke groei van mensen.

Het is belangrijk dat degenen die met burgerparticipatie of met participerende burgers aan de slag gaan, zich bewust zijn van de motieven die voor hen zelf bovenaan staan. Iemand die zelfontplooiing hoog op de agenda heeft staan heeft andere verwachtingen en stelt andere eisen dan iemand die uit is op het vergroten van politieke machtgelijkheid. Rond de participatie van burgers treden voortdurend problemen op het gebied van macht, representatie, deskundigheid, belangen en effectiviteit op.

Eigenlijk is dit simpelweg een gevolg van het feit dat we de bestuurders als uitgangspunt nemen: hun kennis, ervaring, logica en routine zijn ons startpunt. En burgers kunnen daar over het algemeen niet aan tippen – terwijl dit feitelijk wel van hen gevraagd wordt. Ze moeten immers *participeren*, maar dan wel volgens de normen van de bestuurders. Dat lukt niet en ze worden daardoor vaak beschouwd als ‘gemankeerde bestuurders’ met te weinig deskundigheid, gebrekkige representatie en onduidelijke belangen.

Om het hierboven geschetste dilemma te doorbreken moeten bestuurders ‘af dalen’ tot het niveau van de burger. Daarbij speelt een zeer cruciale vraag: wat zijn precies de rol en de inbreng van de burgers en namens wie spreken zij? Vooral dit laatste punt is vaak een struikelblok voor bestuurders.

Zij hanteren hierbij echter een te beperkte uitleg van representatie (de zogenaamde *descriptieve* representatie): de mate waarin vertegenwoordigers gelijk zijn aan de 'gemiddelde' persoon die ze representeren.

Echter, om elkaar recht te doen moeten er twee andere vormen aan toegevoegd worden: de *formele* en de *symbolische* representatie. Bij de eerste vorm wordt iemand formeel als vertegenwoordiger aangewezen.

De tweede uitbreiding betreft de mate waarin iemand de gevoelens en opvattingen van een achterban kent en kan vertolken. Deze drie samen leiden tot de *substantiële representatie*.

Bestuurders en beleidsmakers vinden vaak dat de inbreng van burgers zo tegenvalt. De reden hiervoor is dat zij verwachten dat burgers op hún niveau kunnen meedenken en meedoen, dat ze als informele (beleids)deskundigen optreden. Deze verwachting is irreëel.

Je kunt dan overwegen om participerende burgers 'op te leiden' tot het niveau van de deskundigen. Maar dat vraagt wel erg veel van ze. Beter is het daarom uit te gaan van de burger, in plaats van van de bestuurder of beleidsmaker. Zie burgers als *ervaringsdeskundigen* en zorg dat de andere partij (bestuurders en professionals) leert om deze ervaringen te horen en een duidelijke plaats te geven in de inspraak en besluitvorming. En realiseer je en accepteer dat burgers dan misschien maar in een klein onderdeel van een groter geheel participeren en dan echt iets zinnigs bijdragen – tot tevredenheid van beide partijen.

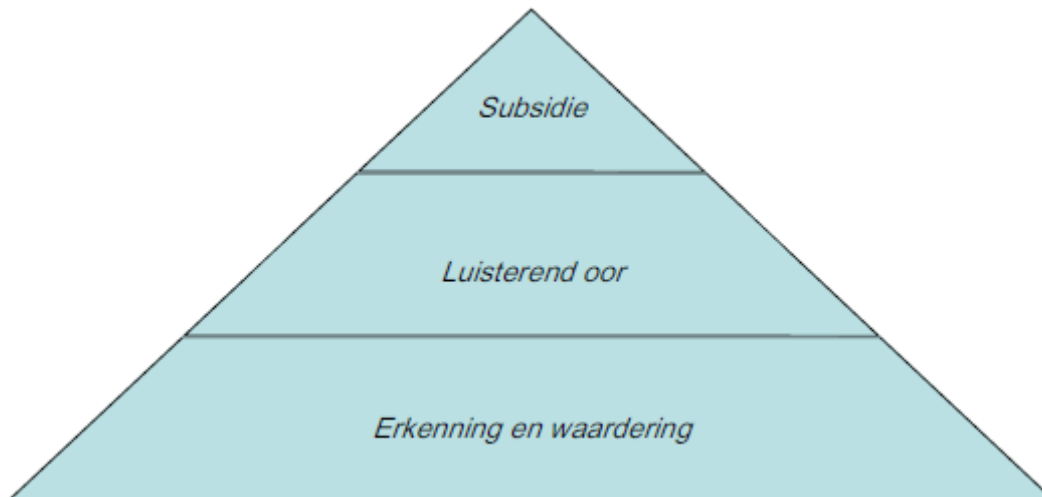
Burgerinitiatieven

Burgerinitiatief onderscheidt zich van *burgerparticipatie* in de initiatiefnemende partij; bij burgerparticipatie neemt de bestuurder het voortouw en vraagt burgers om over het geplande beleid mee te praten. In het tweede geval nemen burgers zelf het heft in handen.

Er bestaan *formele* en *informele* burgerinitiatieven. Bij de eerste vorm hebben burgers het recht om onderwerpen op de politieke agenda te plaatsen, om mee te praten en mee te beslissen. Zij lopen daarbij echter te vaak aan tegen de door bestuurders gehanteerde *descriptieve* representativiteit die bepaalt of de betreffende burger wel echt als vertegenwoordiger beschouwd kan worden. De *symbolische* vertegenwoordiging zou een even grote rol moeten krijgen. Ook de *formele* representatie zou in acht moeten worden genomen.

Informele initiatieven zijn niet gericht op meepraten en meebeslissen maar op *meedoen*, op het organiseren van onderlinge hulp en solidariteit. Doorgaans zijn het reeds actieve (hogeropgeleide) burgers die dergelijke initiatieven nemen. Het liefst zien beleidsmakers dat burgerinitiatieven heel spontaan ontstaan. Dit is echter een utopisch beeld: actieve burgers zijn vaak verweven met en aangewezen op ondersteunende instanties.

Op basis van onderzoek is er een behoeftepiramide van burgerinitiatieven opgesteld:

Do's voor bestuurders/beleidsmakers om burgerinitiatieven te bevorderen:

1. Ontlast de initiatiefnemers
2. Toon erkenning en waardering
3. Bied een luisterend oor.
4. Blijf betrokken

Bijlage 2 Interviewvragen

A. Vragen voor de actieve allochtone burgers

1. Hoe bent u betrokken geraakt?
2. Bent u behalve hierbij ook op andere wijze actief?
Zo ja, waarbij en op welke wijze?
3. Wanneer en waardoor bent u actief geworden?
4. Hebt u ondersteuning gehad?
Zo ja, van wie? Zo nee, had u ondersteuning willen hebben?
5. Hebt u het gevoel zelf invloed te hebben uitgeoefend?
6. Wat is uw motivatie om actief te zijn en actief te blijven?
7. Hebt u anderen geactiveerd of gestimuleerd actief te worden?
Zo ja, waarom? En hoe?
Zo nee, waarom niet?
8. Wat is er nodig om (meer) allochtone burgers te stimuleren actief te worden?
9. Zou de participatie van allochtonen groter zijn/gemakkelijker gaan als er al meer allochtonen actief zouden zijn?
10. Kijkt u anders aan tegen de overheid (bestuur/ambtenaren) dan voor u actief was?
Zo ja, wat is er veranderd in uw beeld?
11. Leidt uw contact tot een ander (lees:beter) contact met ambtenaren en/of bestuurders?
12. Leidt uw contact tot een ander (lees:beter) begrip voor de ambtenaren en/of bestuurders?
13. Op welke wijze dient de overheid u of uw groep te benaderen om de betrokkenheid en de activiteiten te vergroten?

B. Vragen voor de bestuurders en beleidmakers van gemeentes en stadsdelen

1. Wat betekent burgerparticipatie voor u? Wat is uw visie op burgerparticipatie?
2. Wat betekent overheidsparticipatie voor u? Wat is uw visie op overheidsparticipatie?
3. Hoe geeft u/het college daar vorm aan?
Komt dit overeen met de ideale situatie?
Zo nee, wat zou er anders/beter moeten?
4. Welke resultaten wilt u bereiken?
5. Hebt u voorbeelden van uitvoering daarvan?
6. Hebt u voor u zelf grenzen gesteld ten aanzien van burgerparticipatie?
7. In welke mate denkt u dat het allochtone deel van uw burgers op de hoogte is van de rol en taken van de gemeente?
8. Kunt u iets zeggen over hoe deze bevolkingsgroepen de afstand naar u ervaren?
9. Welke initiatieven hebt u ondernomen om de afstand naar allochtone burgers te verkleinen?
10. Hoe communiceert u met uw (allochtone) burgers?
11. Wat zijn voor u belangrijke elementen om de afstand tot deze groepen te verkleinen?
12. In hoeverre kunt u zich verplaatsen in deze groepen?
13. Wat is de relatie tussen verbeterde aandacht vanuit de overheid en initiatieven van burgers?

14. Wat gebeurt er met deze voorstellen? Welke aanpak wordt er gehanteerd? Is er een verschil in aanpak tussen initiatieven van autochtone en allochtone burgers? Waarom wel, waarom niet?
15. Welke specifieke inspanningen zijn er nodig voor de verschillende groepen?
16. Hoe worden resultaten gemeten en waarin zijn de effecten van het beleid zichtbaar?
17. Hoe wordt er volgens u door de verschillende allochtone gemeenschappen tegen het 'uitvoerend werk' (welzijnswerk, opbouwwerk) aangekeken?
18. Welk effect heeft een positieve of negatieve beoordeling van de burgers over het welzijns- en opbouwwerk op de lokale overheid?;
19. In welke mate vindt u het belangrijk dat er in het beleid specifiek aandacht wordt besteed aan de wijze van benaderen van allochtone bewoners om hun participatie te vergroten? Graag een toelichting.

C. Vragen voor de veldwerkers

1. Wat betekent burgerparticipatie voor u?
2. Ziet u verschillen in participatie tussen nu en vroeger? Zo ja, welke?
3. Wat betekent /heeft de komst van nieuwe Nederlanders betekend voor je eigen aanpak?
4. Bent u bekend met de visie van de lokale politiek ten aanzien van overheids- en burgerparticipatie?
5. Hoe denkt u over de participatie van allochtone bewoners?
6. Wanneer is de participatie van allochtone burgers geslaagd?
7. Hoe worden allochtone burgers gestimuleerd tot het nemen van initiatieven?
8. Welke rol speelt u daarbij?
9. Welke middelen heeft u tot uw beschikking om burgers te stimuleren en ondersteunen? Voldoen deze middelen?
10. In welk opzicht en in welke mate sluit de overheid met haar beleid aan op de behoeften van de allochtone burgers?
11. Hoe toegankelijk is de overheid voor burgers?
12. Zijn behoeftes van allochtone burgers in kaart gebracht? Zo nee, waarom niet? Zo ja, wat zijn die behoeftes dan?
13. Kan uw aanpak als voorbeeld dienen voor anderen? Graag een toelichting. (Zo ja,.. / zo nee,...)
14. Waar ligt volgens u de sleutel tot succes?

D. Vragen voor de onderzoekers

1. Welke definitie geeft u aan burgerparticipatie?
2. Welke definitie geeft u aan overheidsparticipatie?
3. Welke definitie geeft u aan burginitiatief?
4. Waar zit voor u het belangrijkste verschil tussen een burgerinitiatief en overheidsparticipatie?
5. Kan een burgerinitiatief deel uitmaken van een welzijnsprogramma of wijkaanpak van het stadeel of gemeente? Zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet?
6. Wat is de kracht van een burgerinitiatief?
7. Is er onderzoek gedaan naar het verschil tussen allochtonen en autochtonen op het gebied van burgerinitiatief en participatie? Zo ja, wat waren de uitkomsten van het onderzoek/de onderzoeken?
8. Allochtonen zouden minder burgerzin tonen omdat ze minder dan autochtonen

participeren op buurt- en wijkniveau. In hoeverre komt dit beeld overeen met uw ervaringen?

9. Zijn er verschillen tussen de participatie van allochtonen en die van autochtonen? Zo ja, welke? Hoe verklaart u die verschillen?

10. Kunt u een rapportcijfer (op een schaal van 1 tot 10) geven voor de participatie van allochtone burgers? Graag een toelichting op uw cijfer.

11. Waaraan meten we de actieve participatie van allochtone burgers?

12. Wie is er verantwoordelijk voor de actieve participatie van allochtone burgers?

13. Hoe belangrijk is de rol van de overheid in het bevorderen van burgerinitiatief en participatie onder allochtonen?

14. In hoeverre hebben gemeenten specifiek beleid dat hierop afgestemd is?

15. In hoeverre komt het beeld van bestuurders en ambtenaren overeen met die van de (allochtone) burger als het gaat over beoordeling van burgerinitiatieven en burgerparticipatie?

16. In hoeverre maken bestuurders verschil in hun beleid ten aanzien van burgerinitiatieven van allochtonen en van autochtonen? Wat vindt u daarvan?

17. Is er een verschil in kleine en grote gemeenten ten aanzien van de participatie en burgerinitiatieven van allochtonen? Graag een toelichting.

18. Welke factoren spelen hierbij een rol?

19. Graag uw mening over de volgende stelling: 'Er is een grote afstand tussen de overheid en allochtone burgers. Hierdoor is het aantal burgerinitiatieven van allochtonen gering.'

20. In hoeverre maakt de overheid gebruik van de allochtone netwerken voor de bevordering van hun participatie? Ziet u mogelijkheden voor verbetering?

Colofon

Interviewers en auteurs: Warner Hemmes, Rachid Jamari, Thea van Neerbos
Projectleiding en redactie: Rénie van der Putte

© ACB Kenniscentrum, 2009

Gedeelten van deze uitgave mogen zonder toestemming worden overgenomen, mits daarbij de bron wordt vermeld.

ACB Kenniscentrum
Kabelweg 37
1014 BA Amsterdam.
020-6279460
info@acbkenniscentrum.nl
www.acbkenniscentrum.nl

Deze publicatie is mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van de Provincie Noord-Holland.